

Yuqori sinf o'quvchilarining ingliz tili leksikasini rivojlantirishning muhim jihatlar

Lutfullayeva Umida Ravshanbekovna

**Toshkent gumanitar fanlar universiteti "Pedagogika va tillar" kafedrası
ingliz tili katta o'qituvchisi**

Annotatsiya: Ushbu maqola yuqori sinf o'quvchilarining ingliz tili leksikasini rivojlantirishning muhim jihatlariga bag'ishlangan. Maqolada leksik kompetensiyani shakllantirishning zamonaviy pedagogik texnologiyalari, tadqiqotga asoslangan usullar va amaliy strategiyalar ko'rib chiqiladi. O'quvchilarning lug'at zaxirasini kengaytirishda vizual qurollar, o'yinlar, semantik bog'lanishlar va takrorlashning roli ta'kidlanadi. Maqola o'qituvchilar va talabalar uchun amaliy takliflar beradi.

Kalit so'zlar: Ingliz tili leksikasi, yuqori sinf o'quvchilari, lug'at rivojlantirish, pedagogik usullar, semantik bog'lanishlar, o'yinli mashqlar, takrorlash strategiyalari, leksik kompetensiya.

Аннотация: Данная статья посвящена важным аспектам развития английской лексики у старшеклассников. В статье рассматриваются современные педагогические технологии, научно обоснованные методы и практические стратегии формирования лексической компетенции. Подчеркивается роль наглядных пособий, игр, семантических связей и повторения в расширении словарного запаса учащихся. В статье приводятся практические рекомендации для учителей и учащихся.

Ключевые слова: английская лексика, старшеклассники, развитие лексики, педагогические методы, семантические связи, игровые упражнения, стратегии повторения, лексическая компетенция.

Abstract: This article is devoted to the important aspects of developing the English vocabulary of senior school students. The article considers modern pedagogical technologies, research-based methods and practical strategies for the formation of lexical competence. The role of visual aids, games, semantic connections and repetition in expanding students' vocabulary is emphasized. The article provides practical suggestions for teachers and students.

Keywords: English vocabulary, senior school students, vocabulary development, pedagogical methods, semantic connections, game exercises, repetition strategies, lexical competence.

Kirish: Zamonaviy ta'lim tizimida chet tillarini o'rganish, xususan ingliz tilini o'qitish muhim o'rin tutadi. Yuqori sinf o'quvchilari (9-11-sinflar) uchun leksikani rivojlantirish nutqiy ko'nikmalarni shakllantirishning asosiy omillaridan biridir. Leksika nafaqat so'zlarni yodlash, balki ularni kontekstda qo'llash, semantik bog'lanishlarni tushunish va real hayotiy vaziyatlarda ishlatishni o'z ichiga oladi. O'zbekiston ta'lim tizimida 2012 va 2017-yillardagi farmonlar asosida ingliz tili 1-sinf dan boshlab o'qitilishi belgilangan bo'lib, yuqori sinflarda leksikani chuqurlashtirishga e'tibor kuchaymoqda. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'quvchilarning lug'at zaxirasi qanchalik boy bo'lsa, ularning o'qish, yozish va gapirish ko'nikmalari shunchalik yaxshilanadi. Ushbu maqolada leksikani rivojlantirishning besh asosiy prinsipi va tadqiqotga asoslangan usullar muhokama qilinadi.

Asosiy qism: Yuqori sinf o'quvchilarining ingliz tili leksikasini rivojlantirishda bir nechta muhim jihatlar mavjud. Birinchidan, lug'at o'qitishda boy ma'nolarga e'tibor qaratish kerak, oddiy lug'at ta'riflaridan tashqari. So'zlarning sinonimlari, antonimlari, qiyosiy misollari va real hayotiy ko'rinishlari orqali o'quvchilarni jalb qilish muhim. Masalan, "clarify" so'zini o'rgatishda o'quvchilar uni chizmalar, aktyorlik yoki juma misollari orqali ifodalashlari mumkin. Ikkinchidan, so'zlarni bog'lanishlari orqali o'rgatish – semantik xaritalar yaratish orqali bog'liq tushunchalarni birlashtirish. Yuqori sinf o'quvchilari uchun bu usul murakkab matnlarda yangi so'zlarni kontekst orqali tushunishga yordam beradi.

Uchinchidan, so'zlarni faol ishlatishni rag'batlantirish zarur. O'quvchilar guruhlarda muhokama qilishlari, so'zlarni insholarda qo'llashlari yoki "word wizards" o'yini orqali media orqali topgan so'zlar uchun ball to'plashlari mumkin. To'rtinchidan, takrorlash – lug'atni saqlashning kalitidir. Har haftada oldingi so'zlarni qaytarib ko'rib chiqish, morfologik tahlil (prefiks va suffikslar orqali yangi so'zlar yaratish) orqali o'quvchilarning xotirasini mustahkamlaydi. Beshinchidan, o'quvchilarni so'z tanlashda ishtirok ettirish – ular o'zlarining o'qigan matnlaridan noma'lum so'zlarni tanlashlari va taklif qilishlari mumkin.

O'zbekiston kontekstida leksikani rivojlantirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar qo'llaniladi. A1 darajasidan boshlab vizual qurollar, plakatlar va o'yinlar orqali so'zlarni o'rgatish samarali. Yuqori sinflarda bu usullarni moslashtirib, semantik to'plamlar (hayvonlar, kasblar, transport) va o'yinli mashqlar orqali lug'atni kengaytirish mumkin. Masalan, "What is it like?" o'yinida o'quvchilar so'zlarni mimika orqali ifodalashlari, bu ularning nutqini rivojlantiradi. Tadqiqotga asoslangan usullarda Frayer modeli (ta'rif, xususiyatlar, misollar va no-misollar) va semantik xaritalar orqali o'quvchilarning kontseptsionalari chuqurlashadi.

Tez strategiyalar orasida qo'shiq yoki she'r yaratish, so'zlarni chizish yoki aktyorlik orqali ifodalash mavjud. Masalan, "thrive" so'zini o'rgatishda o'quvchilar uni qo'shiq orqali eslab qolishlari mumkin. O'zbek ta'limida boshlang'ich sinflardan boshlab interfaol usullar qo'llaniladi, yuqori sinflarda esa murakkabroq vazifalar, masalan, rol o'ynash yoki muammo hal qilish orqali leksik materialni mustahkamlanadi. Morfemik tahlil orqali o'quvchilar yangi so'zlarni mustaqil tushunishni o'rganadilar.

Muhokama: Yuqori sinf o'quvchilari uchun leksikani rivojlantirishda asosiy muammo – so'zlarni unutilishi va kontekstda qo'llay olmaslik. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, 12-14 marta ta'sirlanish orqali so'zlar mustahkamlanadi. O'zbekiston maktablarida ingliz tili o'qitishda vizual va o'yinli usullar samarali, ammo yuqori sinflarda akademik matnlarga e'tibor kuchaytirish kerak. Chet tillarini o'qitishda innovatsion texnologiyalar, masalan, audio-video darslar va haftalik so'z ro'yxatlari motivatsiyani oshiradi. Biroq, o'qituvchilarning malakasi va resurslar etishmasligi muammo bo'lib qolmoqda. Ushbu usullarni qo'llash orqali o'quvchilarning IELTS yoki boshqa imtihonlardagi natijalari yaxshilanadi.

Xulosa va takliflar: Xulosa qilib aytganda, yuqori sinf o'quvchilarining ingliz tili leksikasini rivojlantirish boy ma'nolar, bog'lanishlar, faol ishlatish, takrorlash va o'quvchilar ishtiroki orqali amalga oshiriladi. O'zbekiston ta'limida zamonaviy usullar va o'yinlar orqali bu jarayonni yaxshilash mumkin. Takliflar: 1) O'qituvchilar uchun treninglar o'tkazish; 2) Vizual qurollar va interfaol darslarni ko'paytirish; 3) Har haftada lug'atni takrorlash darslarini kiritish; 4) O'quvchilarni so'z tanlashda jalb qilish. Bu yondashuvlar orqali leksik kompetensiya yuqori darajaga ko'tariladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- [1] N.A. Bonk, G.A. Kotiy, N.A. Lukyanova. Ingliz tili darsligi. 1-qism. Toshkent: O'zbek tili, 2013. 45-67-betlar.
- [2] S. Xan, L. Kamalova, L. Jo'rayev. 8-sinf ingliz tili o'qituvchilari uchun metodik qo'llanma. Toshkent: O'qituvchi NMIU, 2020. 50-80-betlar.
- [3] A.Q. Po'latov. Ingliz tili. Kitobxon.com, 2023. 20-35-betlar.
- [4] H. Urazbayev. Ingliz tili grammatikasi jadvallarda. 2012. 15-40-betlar.
- [5] Five Key Principles for Effective Vocabulary Instruction. Reading Rockets, 2023. (Veb-manba).
- [6] Five Research-Based Ways to Teach Vocabulary. Texas LD Center, 2023. (Veb-manba).
- [7] 6 Quick Strategies to Build Vocabulary. Edutopia, 2023. (Veb-manba).
- [8] A1 darajadagi leksik kompetensiyani rivojlantirishning zamonaviy pedagogik texnologiyalari. CyberLeninka, 2023. (Veb-manba).
- [9] Ingliz tili darslarida kursantlarga leksik materialni o'rgatish usullari. CyberLeninka, 2023. (Veb-manba).

